
KRITIKAI SZEMLE

K Ö N Y V E K

BRASNYÓ ISTVÁN: ÁRVAHÁZ*

Brasnyó István regényében a modern ember és a modern regényhős dezintegrálódását jeleníti meg sziporkázóan gazdag stílusával, hatalmas nyelvi készségével, az ismeretanyagot a megéléssel ötvöző valóságfedezettel. Az *Árvaház* a jugoszláviai magyar próza artisztikus irányzatának tartalmában és nyelvében egyaránt a vajdasági valóságban gyökerező reprezentánsa – ezért is érdemelte ki a Forum Könyvkiadó állandó regény pályázatán 1988-ban az első díjat.

Brasnyó István a misztérium alcímet vagy műfaji meghatározást adta regényének. Ez a szó legalább kettős jelentéssel bír; az egyik a titok, a rejtély, vagy ahogy az értelmező szótár mondja, a csak beavatottaktól ismert vallási titok, a másik pedig irodalmi műfajmegjelölés, ami feltételezi a szcénikusságot, a szimultaneitást és az epikus előadásmódot. Ezek az attribútumok valóban mind megtalálhatók Brasnyó regényében. Írásművésze csak a beavatottaknak tárja fel mély szépségét, esztétikumát. A beavatottság ez esetben a Brasnyó-művek ismeretét, olvasását jelenti. Az *Árvaház* megértéséhez, szövegének élvezetéhez elengedhetetlenül fontos a szerző legutóbbi regényének, a *Maculá*nak az ismerete, mert arra épül, abból ragad ki egy pillanatot, hogy tapasztalatával, gondolatmenetének sodrásával és barokkosan túlszorduló nyelvvel regénnyé duzzassza azt. A pillanat kitágítása nála azonban nem az idővel törénő játék, hanem szublimáció, a közönséges sár-por anyag légiesítése, éteresítése. Ezért is nincs szilárd kapaszkodó a regényben, amihez egy cselekményvonalat köthetnénk és kijelölhetnénk annak mindenemű vagy bármilyen koordinátáit. Ehelyett olyan fogódzókat ad, amelyek a *Maculára* utalnak, az ott ábrázolt egyént és személyeket, helyszíneket, hangulatokat, eseményeket jelölik meg kitapinthatóan.

A soknevű hős, a *Maculában* bábként jelenik meg, először marionett, majd sakkfigura, végül próbabábu a lövöldében. De rengeteg alteregója van, különböző állapotokban kislány korára emlékszik vissza, egy dokumentumban mint házaspár szerepel, de szólitják Szabó Miklósnak, Lajcsi!-nak, de volt már vadász, puttó, kishivatalnok, naplóíró, írnok, pléhboy (útszéli pléhkrisztus) vagy éppen festőinas. Az *Árvaházban* mint Énke jelenik meg, de aztán egyszerűsödik a dolog, Árvaházi Fiú lesz, aki a mesélő álmaiból

* Recenzió a Forum díjnyertes regényéről

érkezett. Ő is kislány korára emlékezik, valamint arra, amikor egy kanca árnyékából megszületett, és megjelennek a már ismert figurák és motívumok: Mácsás, a naplóíró, a tintahal a fejben, a halottvirrasztás, a hintaló, a sötét huszár a bábszínházi sakkszínpadon, a csiklós busz, a kainozoikum, Óbecse, Szabó Miklós, Rilke Miklós, a kornétás, Moustache, Tökösb...

A soknevű hős egyben sok hős is, akivel, illetve akikkel szimultán történnek a dolgok. Mintha egy hatalmas színpad nézőterén ülne a könyv olvasója, ahol több képben különböző történeteket mutatnának be, ugyanabban az időben. A figyelem mindig oda összpontosít, ahol erősebb és magával ragadóbb a játék. Az Árvaházi Fiúban is mindig fölülkerekedik egyik vagy másik lény, a valóság vagy a képzelgés, a múlt eseményei, a jelen történései és a jövő kitalációi. Nem folyamatos létezés az Árvaházi Fiú, hanem szimultán él több szerepet, hiányzik belőle a kontinuitás. Üldözött és üldöző egyben, függően attól, hogy melyik oldal kerekedik felül bensőjében. A modern kor és a modern regény hőse ő, aki egy végtelen, zűrzavaros és szétszórt világban kénytelen élni. Ezt a világot teremti újjá Brasnyó István szubjektív szintézisével. Nem akar zárt és véges műalkotást létrehozni, hanem nyitott lenni, és annak maradni, akár a világ a hős előtt. Ezért van szükség a folyamatosság eltörlésére, hogy a regényben ne jelentkezzen a valahonnét valahová tartás igénye, és ezért van szükség a perspektívaszűkítésre és cserélésre, hogy a szerző a hős szemszögéből láttasson, és változásával ő is változni tudjon.

Rendhagyó regény az *Árvaház* mindenképpen, olvasóköre se lesz átlagos, mert nem történetet, nem mesét kínál, hanem intellektuális kalandot, artisztikumot, esztétikumot. Megjelenése azonban elengedhetetlen, ugyanis ez a rendhagyó regény teljes egészében a vajdasági földből nőtt ki. Az alakok, a helyszínek, a történetek, a nyelv egyaránt ezt bizonyítja, példázván, hogy a vajdasági talaj van olyan termékeny, mint a világirodalom bármely más kiskertje.

FEKETE J. József

KIÜZETÉS A VERSVILÁGBÓL

Ladik Katalin: *Kiüzetés*. Válogatott versek. Magvető, Budapest – Forum, Újvidék, 1988

Több mint két évtized lírai opusát öleli fel a *Kiüzetés*, Ladik Katalin legújabb verseskötete, amely az újvidéki Forum és a budapesti Magvető gondozásában jelent meg. Azonkívül, hogy indulásától mai stádiumáig térképezi fel e költészetet, a kötet felépítésével is eligazító információkat nyújt az olvasónak, hiszen (kevés kivétellel) többnyire ragaszkodik az eddigi Ladik-kötetek felépítéséhez, tartalmához, illetve címeihez vagy cikluscímeihez. A *Kiüzetés* versei ugyanakkor újra felrajzolják, időrendben is összefoglalják Ladik Katalin költészetének alakulását, állomásait.

Az *Éjféli rondó* és az *UFO party a Ballada az ezüstbicikliről* (1969) című első kötettel fémjelzett időszakaszt idézi, e költészet indulására vet fényt, ugyanakkor az e költészetre való ráhangolódás funkcióját tölti be, hiszen egy sajátos, a jugoszláviai magyar iro-